

การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจาก
ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
The Study of Community Potential for Local Wisdom
Product Development in U-thong District,
Suphanburi Province

สุดถนอม ต้นเจริญ¹

Sudthanom Tancharoen

Received : 27 มิถุนายน 2564

Revised : 24 มิถุนายน 2565

Accepted : 27 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภ่อูทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนในอำเภ่อูทอง และคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในอำเภ่อูทอง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับการสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจาก

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาขาวิชาการประกอบการธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Asst. Prof. Dr. in Entrepreneur Department, Faculty of Management Science,
Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มผางขึ้นอยู่กับศักยภาพด้านผู้นำ และ ผลการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา ท้องถิ่น 2 แห่ง คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ด้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ซึ่งมี องค์ประกอบของศักยภาพชุมชน 6 ด้าน คือ ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ องค์กรชุมชนและเครือข่าย การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และ ผลการดำเนินงาน ทั้งสองกลุ่มมีจุดแข็งเหมือนกันคือผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสนับสนุน ศักยภาพด้านองค์ความรู้เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จัดการกระบวนการเรียนรู้และ เครือข่ายได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้องค์ประกอบด้านผลการดำเนินงานเป็นที่น่าพอใจอย่าง ต่อเนื่อง ส่วนข้อจำกัดในการพัฒนามาจากจุดอ่อนด้านกำลังคน เทคโนโลยี และการตลาด ในขณะที่อุปสรรค คือ ความนิยมของผู้บริโภคและคู่แข่ง

คำสำคัญ : ศักยภาพ วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The objectives of the study of community potential for local wisdom product development in U-thong District, Suphanburi Province were 1) to study the readiness for product development with local wisdom and select the prototype of potential community enterprises for product development, and 2) to study the direction of community enterprises' potential development for local wisdom product development. Gathering qualitative data was conducted by interviewing key informants from government offices, local administrative organizations, community enterprises, and conducting focus groups among community members of community enterprises. The findings found that the readiness of local wisdom product development was based on a leadership perspective. Then two prototypes

of potential community enterprises on local wisdom product development were selected; one was local wisdom products linked to ethnic cultural identity and the other was organic agricultural products were with six qualified potential factors of transformational leadership, knowledge, learning process, community organization, and network, outside supporter, and performance. They had the mutual strengths of transformational leadership that contributed to the factors of cultural and wisdom knowledge, learning process management, and networking affecting their satisfied performance continuously. On the other hand, community enterprises' limitations were from weaknesses in manpower, technology, and marketing and obstacles are consumer's popularity and competitors.

Keywords : potential, community enterprise, product development, local wisdom

บทนำ

สถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว ล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ การรับวัฒนธรรม ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศมากขึ้นส่งผลให้สังคมไทยในปัจจุบัน กลายเป็นสังคมทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้หลงลืมภูมิปัญญาโบราณ ในขณะที่ภาครัฐและทุกภาคส่วนส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งและรณรงค์ให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการให้สามารถพึ่งตนเองได้ แต่ระบบการศึกษาชั้นพื้นฐานยังขาดการสร้างความรู้เห็นถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาไทยแก่เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นค่อย ๆ เลือนหายไปตามกาลเวลาของความทันสมัย อีกทั้งข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้าน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ที่มุ่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ มุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เน้นการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ การสร้างความ เป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขัน ได้อย่างยั่งยืน การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน (Office of the Nation Economic and Social Development Board, 2017)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของไทย แม้จะถูกมองข้ามมาเป็นเวลานานในยุคของการก้าวเข้าสู่ความทันสมัย หน่วยงานภาครัฐ สถาบันอุดมศึกษาและนักวิจัยยังคงมุ่งสร้างผลงานเพื่อสนับสนุนการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง ด้วยการผลักดันและรื้อฟื้นจุดเด่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทุนทางสังคมและเพิ่มคุณค่าแก่ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เป็นแนวทางสำคัญที่จะ นำพาชุมชนสร้างความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในระยะยาว ตามหลักการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน (Sustainable development) โดยปราศจากการทำลาย ต้องคำนึงถึงความสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยลดการใช้สารเคมีเพื่อให้เกษตรกรรมยั่งยืน (Yimmantasiri, P. et al, 2000) ประกอบกับแนวทางการนำภูมิปัญญามาใช้เพื่อการ พัฒนา ประกอบด้วย 1) องค์กรท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น 2) การจัดการความรู้ในภูมิ ปัญญาท้องถิ่น 3) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนและ 4) การสร้างกระบวนการ ทางความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยตรง (Pakdeewong, 2018) ในขณะที่ ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสุขภาพมากขึ้น ทำให้ผู้ผลิตภาคการเกษตรที่เป็นคนส่วนใหญ่ ของประเทศต้องปรับตัว เรียนรู้กระบวนการผลิตและแปรรูปที่เป็นผลดีต่อสุขภาพทั้งของ ผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยอาศัยศักยภาพของชุมชนและภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งต้องการคนรุ่นใหม่สานต่อความเป็นไทยแต่ดั้งเดิม ด้วยทิศทางการพัฒนาประเทศตามโมเดลขับเคลื่อน ประเทศไทย Thailand 4.0 เป็น “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value -

Based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ คนรุ่นใหม่จำเป็นต้องนำหลักการสร้างมูลค่าด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง ครอบครัว และสังคมในอนาคต ผนวกกับ ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (National Assembly Library of Thailand, 2016)

สุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณที่พบหลักฐานทางโบราณคดี มีอายุไม่ต่ำกว่า 3,500-3,800 ปี โบราณวัตถุที่ขุดพบมีทั้งยุคหินใหม่ ยุคสัมฤทธิ์ ยุคเหล็ก และสืบทอดวัฒนธรรมต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ ฟูนัน อมราวดี ทวารวดี ศรีวิชัย สุพรรณบุรี เดิมมีชื่อ "ทวารวดีศรีสุพรรณภูมิ หรือ "พันธุมบุรี" ครั้นถึงสมัยพระเจ้าอู่ทอง ได้สร้างเมืองมาทางฝั่งใต้หรือทางตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ชื่อเมือง "อู่ทอง" จวบจนสมัยขุนหลวงพะงั่ว เมืองจึงถูกเรียกว่าชื่อว่า "สุพรรณบุรี" นับแต่นั้นมา (Suphan Buri Provincial Administration Office, 2018) อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี คือ พื้นที่ความรับผิดชอบในการพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ด้วยความสำคัญของเมืองโบราณอู่ทอง หนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยว “เมืองต้องห้ามพลาต” ที่รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ อำเภออู่ทอง เดิมชื่อว่า อำเภอจรเข้สามพัน เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภออู่ทอง เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2482 และย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งใหม่เพื่อสะดวกกับการปกครองและติดต่อทางราชการที่บริเวณคูเมืองโบราณอู่ทอง เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2487 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองโบราณอู่ทอง พบว่า ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่น อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน (Pongnak & Disatapunahu, 2015) จุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ความเห็นชอบประกาศ “พื้นที่พิเศษเมืองโบราณอู่ทอง” คือ เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Chankrabi (Interviewee)

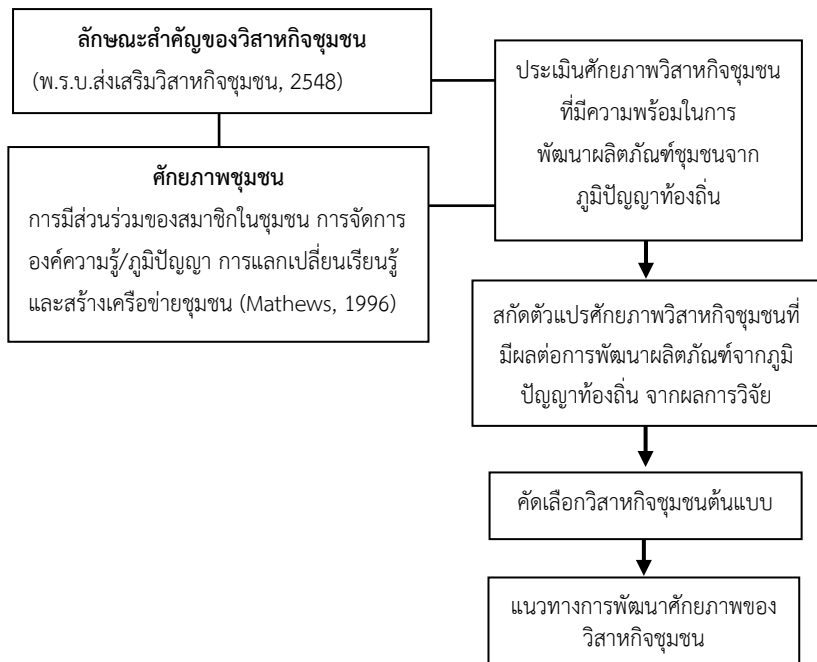
จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนของอำเภออุทงเป็นผลผลิตของเกษตรกร ทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และกลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนรวม 105 แห่ง ครอบคลุม 13 ตำบลของอำเภออุทง (Community Enterprise Promotion Division, 2017) ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จากอดีตถึงปัจจุบันมีปัญหาคล้าย ๆ กัน เช่น การศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอหมิ่นศรี จังหวัดตรัง วิสาหกิจชุมชนที่อ่อนแอมีปัญหาในการดำเนินงานคล้าย ๆ กัน คือ สมาชิกขาดความเข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการคิด ผลิต และพัฒนา (Tangruijirun, et al, 2016) วิสาหกิจชุมชน ตำบลบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม ประธานกลุ่มพัฒนาสินค้าและตลาดด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม ทำให้ประธานกลุ่มมีบทบาทหลักและตัดสินใจ สัมพันธภาพภายในกลุ่มอ่อนแอ เป็นสาเหตุสำคัญของความอ่อนแอและความไม่สมบูรณ์ขององค์กรชุมชนและเครือข่าย กลุ่มขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ และขาดความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน (Tancharoen, 2017) วิสาหกิจชุมชนกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาผู้นำกลุ่ม ทำให้การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ (Wongsuwan & Sanglerduthai, 2011) โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าชาติพันธุ์ในอำเภออุทงยังขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบหลากหลายสู่ความเป็นสากล เนื่องจากขาดความรู้ในการออกแบบ (Ngamsakoo & Phollawan, 2018)

การวิจัยในพื้นที่นี้จึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนชุมชนเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาศักยภาพของชุมชนในอำเภออุทงและผลักดันให้ชุมชนได้พัฒนานตนเองให้เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ตามเป้าหมายการปฏิรูปประเทศ มุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มผาง และคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มผาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ตัวแปรในการศึกษาตามลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน และปัจจัยด้านศักยภาพชุมชน ประกอบกับองค์ประกอบสำคัญของศักยภาพชุมชนที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสกัดตัวแปรศักยภาพวิสาหกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการผลการวิจัยตามแนวคิดศักยภาพชุมชน แล้วคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มตองต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่ม รูปแบบการวิจัยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ของตำบลต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ชุมชนของแต่ละตำบล การดำเนินงานของกลุ่ม ศักยภาพของชุมชน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วม รวมถึงค้นคว้าและรวบรวมแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตการวิจัยด้านประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรใน 155 หมู่บ้าน จาก 13 ตำบล ของอำเภออุ้มตอง จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง 50 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร/จัดการ ประธานกลุ่ม สมาชิก และ/หรือตัวแทนของวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ/หรือปราชญ์ชาวบ้าน) ตัวแทนจาก อพท. (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน) ผู้บริหารและตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่อำเภออุ้มตอง จังหวัดสุพรรณบุรี ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ อำเภออุ้มตอง จังหวัดสุพรรณบุรี และขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2560 ถึง 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2561

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน

“ศักยภาพ” หมายถึง ความสามารถ ความพร้อมหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่ม ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของงานและเป้าหมายของกลุ่มสาระสำคัญของศักยภาพที่มีพล้อย่างมาก คือ ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่ม และสามารถดึงออกมาใช้ได้ หากได้รับการกระตุ้นจากภายนอก การพัฒนากลุ่มคน ความรู้ ความสามารถ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เกี่ยวข้องกับจุดแข็งและจุดอ่อนต่างกันไป

หัวใจอยู่ที่ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ผู้นำ ความสัมพันธ์ และกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วม (Mathews, 1996)

Srisantisuk (1994) กล่าวว่า ขอบเขตการวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน วิเคราะห์จากความกระตือรือร้นหรือจิตวิญญาณ โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน การวางแผนและการบริหารจัดการงานพัฒนา การพัฒนาคน เทคโนโลยีในงานพัฒนา การสื่อสาร การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม และการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

Mathews (2016) อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบสำคัญ คือ *การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การจัดการองค์ความรู้ ภูมิปัญญา รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายชุมชน*

ศักยภาพชุมชนเกิดจากการกำหนดงานในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกัน (Parker & Crabtree, 2015) บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม โดยคนในชุมชนต้องพิจารณาถึงจุดแข็งที่สามารถสร้างความสามารถของชุมชนที่จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (Robinson & Notara, 2015)

จะเห็นได้ว่า Mathews (1996) Parker & Crabtree (2016) และ Robinson & Notara (2015) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ปัจจัยศักยภาพที่สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับตัวชี้วัดความเข้มแข็ง จึงกำหนดองค์ประกอบของศักยภาพวิสาหกิจชุมชน 5 ด้านของวิสาหกิจชุมชนที่ศึกษาและคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ได้แก่ ผู้นำ องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ องค์กรชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก องค์ประกอบศักยภาพชุมชนทั้ง 5 ด้านตามแนวคิดของ Mathews แสดงถึงความเข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการและเรียนรู้การพัฒนาต่าง ๆ อีกทั้งมีแนวคิดในการกระตุ้นผู้ตามให้มีความคิดสร้างสรรค์เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งตรงกับความหมายของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Bass & Riggio (2006) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ชื่อย่อว่า “4 I’s” ประกอบด้วย

(1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์หรือการสร้างบารมี หรือภาวะผู้นำบารมี (Idealized Influence or Charisma or Charisma Leadership) คือ การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่างหรือเป็นโมเดลสำหรับผู้ตาม ผู้นำจะเป็นที่ยกย่อง เคารพ นับถือ ศรัทธา ไว้วางใจและทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจ

(2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation) คือ การที่ผู้นำจะประพฤติในการจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตาม โดยการสร้างแรงบันดาลใจภายใน การให้ความหมายและความท้าทายในงานของผู้ตาม ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีมให้มีความกระตือรือร้น โดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก ผู้นำจะแสดงการอุทิศตัว มีความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้

(3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) คือ การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ ๆ มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิมเพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เผชิญกับสถานการณ์เดิม ๆ

ด้วยวิถีทางแบบใหม่ สนับสนุนความคิดริเริ่มใหม่ ๆ กระตุ้นให้ผู้ตามแสดงความคิดและเหตุผล

(4) การคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์บุคคล (Individualized Consideration) คือ ผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้นำให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นที่ปรึกษา เพื่อการพัฒนาผู้ตามโดยจะเอาใจใส่ในด้านความต้องการของปัจเจกบุคคล เพื่อความสัมฤทธิ์และเติบโตของแต่ละคน ผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น และยังปฏิบัติต่อผู้ตามโดยให้โอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สร้างบรรยากาศของการให้การสนับสนุน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความจำเป็นและความต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT

การวิเคราะห์ SWOT คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของธุรกิจ ซึ่งเป็นหัวใจในการวิเคราะห์กลยุทธ์และกำหนดแผนงานของธุรกิจ เพราะการวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategic Analysis) หมายถึง ขั้นตอนในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กรด้านกำลังคน เงินทุน เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต และการจัดการ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี รวมถึงการแข่งขัน ซึ่งแต่ละปัจจัยจะช่วยให้เข้าใจผลกระทบต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน จุดแข็งขององค์กรจึงเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะเป็นคุณลักษณะภายในที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ส่วนโอกาสจากสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน ในทางกลับกัน อุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอกจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมาย (Tanchaoen, 2017) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเพื่อประกอบการศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนประกอบการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

Phutongkam (2004) ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญาโดยจำแนกเป็น 9 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและหัตถกรรม การแพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรม ปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

คุณลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งสรุปโดย Community Enterprise Promotion Division (2017) ได้แก่ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชน 3) ใช้ภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก 4) มีโครงการและแผนประกอบกร (แผนวิสาหกิจ) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน 5) มีกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และ 6) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมายผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาประกอบการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากประชากร 154 หมู่บ้าน จาก 13 ตำบลของอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็นการสัมภาษณ์รองผู้ว่าราชการจังหวัด (กำกับดูแลงานพัฒนาชุมชน) นายอำเภอ ปลัดอำเภอกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน หรือตัวแทน ผู้จัดการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุ้มทอง (อพท.7) ผู้บริหารหรือตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และประธานวิสาหกิจชุมชน รวม 30 คน และจัดสนทนากลุ่มประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 30 คน

การคัดเลือกตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลครอบคลุมทั้ง 13 ตำบลของอำเภออุ้มทอง เพื่อศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน หาข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเว็บไซต์และโทรศัพท์ประสานกับผู้นำชุมชน และการ

แนะนำผู้ให้ข้อมูลต่อ (Snowball Sampling) บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (กำกับดูแลงานพัฒนาชุมชน) นายอำเภอ ปลัดอำเภอ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน หรือตัวแทน ผู้จัดการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อุทอง (อพท.7) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญของแต่ละตำบล ได้แก่ ผู้บริหารหรือตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และประธานวิสาหกิจชุมชน และการสนทนากลุ่ม เชิญกำนัน/ผู้ใหญ่บ้านหรือตัวแทน ประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เข้าร่วมการสนทนากลุ่มตามความสะดวกทั้งด้านสถานที่และเวลา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหรือบริการที่เข้มแข็ง มีชื่อเสียงและดำเนินการมาหลายปีอย่างต่อเนื่อง ประเภทของผลิตภัณฑ์ชุมชนในแต่ละตำบล ความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในตำบลต่าง ๆ ของอำเภออุทอง วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง ลักษณะการดำเนินงาน ความรู้ ความสามารถในการจัดการ ปัญหา ข้อจำกัดอุปสรรคในการดำเนินงาน

แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม สำหรับผู้นำชุมชน ประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน บทบาทและหน้าที่ของประธานกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิก การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการผลิตสินค้าหรือบริการ ความพร้อมในการดำเนินงาน การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกและต้องการการสนับสนุนด้านใด กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนในตำบลต่าง ๆ ข้อจำกัดและอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลการดำเนินงานแต่ละปี ต้นทุนลดลงหรือรายได้เพิ่มขึ้นอย่างไร

การสร้างและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสกัดตัวแปรศักยภาพจากผลการวิจัยศักยภาพวิสาหกิจชุมชน (ตารางที่ 1) และแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่ม และทำการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยเสนอให้ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การจำแนกปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนจากผลการวิจัย

ผู้วิจัย	ปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน					
	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ความรู้	กระบวนการเรียนรู้ (การมีส่วนร่วม)	เครือข่าย/องค์กรชุมชน/ความสัมพันธ์	การสนับสนุนจากภายนอก	ผลการทำงาน
Poungprayong & Chantararnamchoo (2013)	✓	✓	✓		✓	✓
Promsaka Na Sakolnakorn & Sungkharat (2014)	✓	✓			✓	✓
Rublor, Promtat, & Wongwiwitkul (2014)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kenaphoom (2015)	✓	✓			✓	✓
Imrueng & Mongkolsrisawat (2011)	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ผู้วิจัย	ปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน					
	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ความรู้	กระบวนการเรียนรู้ (การมีส่วนร่วม)	เครือข่าย/องค์กร ชุมชน/ความสัมพันธ์	การสนับสนุนจากภายนอก	ผลการดำเนินงาน
Tangujikun, et al. (2016)	✓	✓	✓	✓		✓
Srimaitree (2016)	✓	✓	✓		✓	✓
Jandang & Adiwattanasit (2012)	✓	✓	✓	✓	✓	

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเบื้องต้นจากชมรมกำนันและผู้ใหญ่บ้านอำเภออุ้มทองประกอบกับข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจากอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตรโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และข้อมูลปฐมภูมิจากการแนะนำของผู้นำชุมชนที่เป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยานำบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งในอำเภออุ้มทอง โดยการสัมภาษณ์และจัดการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศักยภาพชุมชน อธิบายแบบพรรณนาและตารางประกอบการวิเคราะห์องค์ประกอบเกี่ยวกับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1. ความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มผาง กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มสินค้าเกษตรแปรรูป เกษตรอินทรีย์ สัตว์เลี้ยง ของที่ระลึก เครื่องแต่งกาย และของใช้ภายในครัวเรือน จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่ากลุ่มที่มีความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านกำลังคน เงินทุน เครื่องมือในการผลิตและการจัดการ จำนวน 20 กลุ่ม แต่ยังขาดความรู้และเพิ่มทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความประณีตและทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการแปรรูปผ้าทอ ผักผลไม้ รวมถึงความสามารถในการจัดจำหน่ายออนไลน์ ตามแนวคิดของ Mathews (2016) แสดงถึงความเข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการ และเรียนรู้การพัฒนาด้านต่าง ๆ ประกอบการผลการวิจัยศักยภาพชุมชนและวิสาหกิจชุมชนหลายพื้นที่ ผู้วิจัยสามารถจำแนกปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน 6 ด้าน (ตาราง 1) ซึ่งนำไปคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

การคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 กลุ่ม ซึ่งมีการดำเนินงานตามลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ต้องมีลักษณะเป็นวิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง (ตารางที่ 2) ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2) ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุนแรงงานในชุมชน 3) ใช้ภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก (อาจผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล) 4) มีโครงการและแผนประกอบการ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน 5) มีกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และ 6) มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย และมีองค์ประกอบของศักยภาพชุมชนครบทั้ง 6 ประการ คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ องค์กรชุมชนและเครือข่าย การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และผลการดำเนินงานที่ดี (เชิงบวก) ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าที่กระตูกบ้านยางลาว ตำบลบ้านดอน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ผ้าทอของชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และวิสาหกิจชุมชน

เกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยั่งยืน ตำบลจรเข้มสามพัน กลุ่มผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จากการศึกษาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า วิสาหกิจชุมชนต้นแบบทั้งสองแห่งมีองค์ประกอบด้านศักยภาพชุมชนครบถ้วน โดยเฉพาะความโดดเด่นของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการเพิ่มศักยภาพด้านอื่นทุกด้าน ซึ่งทำให้กลุ่มมีผลการดำเนินงานที่ดี ประธานกลุ่มและสมาชิกร่วมมือกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ทันสมัยและมีกระบวนการร่วมคิดร่วมทำอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 2 ปัจจัยพื้นฐาน (ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน)

ปัจจัยพื้นฐาน
ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน 1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ 2. ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชน 3. ใช้ภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก (อาจผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล) 4. มีโครงการและแผนประกอบการ (แผนวิสาหกิจ) สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชน 5. มีกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ 6. มีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย

ผลจากการสกัดตัวแปรศักยภาพวิสาหกิจชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผลการวิจัยที่ศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน สรุปตัวแปรศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนได้ (ตารางที่ 3) ดังนี้

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง
2. องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลข่าวสารทุกช่องทางที่สมาชิกสามารถเรียนรู้ได้

3. กระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชน คือ การเรียนรู้ในระดับตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาตามความถนัด แสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาจากความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ หรือเทคโนโลยีที่ได้รับการสนับสนุนความรู้หรือเครื่องมือจากองค์กรภายนอก รวมถึงวิธีการจัดการที่จำเป็น

4. องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เห็นพ้องกับการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการจัดระบบบริหารจัดการงานพัฒนา จัดระบบสวัสดิการ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือกับองค์กรภายนอก

5. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การองค์กรภายนอก (เอกชนหรือราชการ) ให้การสนับสนุนทั้งด้านเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องจักร การบริการ และด้านวิชาการหมายถึงความรู้ที่เป็นหลักการ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การพัฒนาชุมชน การผลิต และการจัดจำหน่าย ชุมชนต้องแสวงหาช่องทางและเข้าถึง

6. ผลการดำเนินงานเชิงบวก ได้แก่ รายได้เพิ่มขึ้น การลดต้นทุน และ/หรือ การป้องกัน/ลดปัญหาผล

จากการวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวคิดศักยภาพชุมชนและสกัดตัวแปรจากผลการวิจัยตามตารางที่ 1 ทำให้ผู้วิจัยศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อคัดเลือkdนแบบตามตัวแปรศักยภาพในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน
ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 1. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ 2. การสร้างแรงบันดาลใจ 3. การกระตุ้นทางปัญญา 4. การคำนึงถึงความเป็นเอกัตถะบุคคล

ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน
องค์ความรู้ 1. ศิลปวัฒนธรรม 2. ประเพณี 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
กระบวนการเรียนรู้ 1. ร่วมคิด (และความคิดสร้างสรรค์) 2. ร่วมทำ 3. ร่วมพัฒนา
องค์กรชุมชนและเครือข่าย 1. การรวมกลุ่ม 2. ระบบ ระเบียบ กฎกติกา 3. กระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ 4. การเรียนรู้จากกลุ่มอื่น
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 1. เครื่องมือ เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ 2. วิชาการ/ความรู้
ผลการดำเนินงาน 1. รายได้/กำไรเพิ่มขึ้น 2. ลดต้นทุน 3. ป้องกันปัญหา/ลดปัญหา

ศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในตำบลต่าง ๆ ของอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ขึ้นอยู่กับผู้นำและความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลมาจากจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่มคือผู้นำกลุ่ม สำหรับกลุ่มที่เข้มแข็งและดำเนินการมายาวนานจนถึงปัจจุบัน จุดเด่นอยู่ที่ผู้นำ มีความคิดสร้างสรรค์ มนุษย์สัมพันธ์

และความรู้ทำให้ประธานกลุ่มได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่และต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนจากภาครัฐ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4)

วิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่อ่อนแอมีปัญหาในการดำเนินงานคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ บางกลุ่มเริ่มจากการดำเนินงานตามลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน เมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจบ้าง สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง ทำให้มีข้อจำกัดด้านเวลา ส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ขาดการมีส่วนร่วมในการผลิตและจำหน่าย ประธานกลุ่มพัฒนาสินค้าและตลาดด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม ทำให้ประธานกลุ่มมีบทบาทหลักและตัดสินใจในเรื่อง ส่งผลให้สมาชิกขาดความเข้าใจในหลักการดำเนินงานที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นสาเหตุสำคัญของความอ่อนแอและความไม่สมบูรณ์ขององค์กรชุมชนและเครือข่าย บางกลุ่มมีผลการดำเนินงานติดลบจึงเลิกผลิต หลาย ๆ กลุ่มขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าประชุม การรับรู้และแสดงความคิดเห็นในการลงทุน และผลการดำเนินงาน ทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ หลายกลุ่มจึงมีลักษณะการดำเนินงานเปลี่ยนไปเป็นธุรกิจส่วนตัวบ้าง หลายกลุ่มหยุดการดำเนินงานเมื่อไม่มีงานแสดงสินค้าหรือไม่มีคำสั่งซื้อจากหน่วยงานของรัฐ

ข้อจำกัดและอุปสรรคในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประธานวิสาหกิจชุมชนและการสนทนากลุ่มกับสมาชิกหลายกลุ่มพบว่า ประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจาก 20 แห่งที่มีความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกับผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ ข้อจำกัดด้านกำลังคน (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมีข้อจำกัดด้านเวลาในการเข้าร่วมประชุมและร่วมพัฒนา เนื่องจากสุขภาพ วิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมด้านวัตถุดิบและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาแต่ขาดกำลังคน ขาดความรู้และทักษะในการแปรรูปสินค้าที่ทันสมัย เนื่องจากประธานและสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1) ขาดผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความรู้และการสร้างแรงบันดาลใจของสมาชิก

เกษตรกรยังเชื่อว่าปุ๋ยเคมีให้ผลผลิตสูง ต้องการความรู้และยืนยันผลดีของเกษตรกรอินทรีย์ ด้วยการลงมือทำให้อุณหภูมิเป็นตัวอย่าง ซึ่งใช้เวลานานกว่าจะสร้างความเข้าใจและชวนให้ทำตามได้ (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3) การพัฒนาความรู้ส่งผลต่อคุณภาพของสินค้าและการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่เข้าถึงลูกค้ามากขึ้นจะช่วยให้สมาชิกเห็นช่องทางสร้างรายได้มากกว่ารับจ้างเพื่อเลี้ยงครอบครัว (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2) อุปสรรคสำคัญคือการแข่งขันทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทเดียวกันและสินค้าอุตสาหกรรม (ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6) ประกอบกับความนิยมของผู้บริโภคในปัจจุบัน ต้องการสินค้าแฟชั่นทันสมัย ผสมผสานเทคโนโลยีทั้งด้านการผลิตและการจัดจำหน่าย

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต้องอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง ภายใต้ข้อจำกัดและอุปสรรคข้างต้น เริ่มจากการวางแผน การดำเนินงานและนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยให้ความสำคัญกับหลักการ “ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ” ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุน แรงงานในชุมชน ใช้ภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก (อาจผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล) มีโครงการและแผนประกอบการ (แผนวิสาหกิจ) มีกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ โดยมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง พัฒนาแผนงานด้วยความรู้และความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับสมาชิกด้วยกระบวนการเรียนรู้ แสวงหาการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดที่มีอยู่ ส่วนภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม พร้อมกับการเสริมสร้างความรู้และทักษะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้ประโยชน์

องค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัยนี้ คือ ปัจจัยศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนและผลการวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

ประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือหัวใจในการสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง คือ ประธานกลุ่ม และสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ตัวแปรศักยภาพด้านอื่น ได้แก่ องค์ความรู้ องค์กรชุมชนและเครือข่าย การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง (รายได้เพิ่มขึ้น ลดต้นทุนและสุขภาพดีขึ้น) ในความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้

อภิปรายผล

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1. จากการศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุทงส่วนใหญ่ พบว่า ประธานและสมาชิกมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแปรรูปวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมด้านกำลังคนและวัตถุดิบ แต่ต้องการความรู้และเพิ่มทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น เนื่องจากขาดการกระตุ้นด้วยความรู้ใหม่ ๆ และความคิดสร้างสรรค์ ชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้ ต้องร่วมกันคิดวางแผน และพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของ Mathews (2016) ว่าศักยภาพ คือ ความสามารถ ความพร้อมหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล การพัฒนากลุ่มคน ความรู้ความสามารถ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หัวใจอยู่ที่ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ผู้นำความสัมพันธ์ และกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วม

วิสาหกิจชุมชนต้นแบบมีรูปแบบการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนประธานกลุ่มมีความมุ่งมั่นกับการพัฒนาความรู้และสามารถนำพาสมาชิกเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ และการดำเนินงานเป็นไปตามลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนตามเจตนารมณ์การจัดตั้งและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับหัวใจของการจัดการและการดำเนินงานของประธานกลุ่มและสมาชิก คือ “ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน” ในการพัฒนาองค์กรและผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเด่นชัด สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ผู้นำดี ประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกองค์กรชุมชนและเครือข่ายด้วยการยอมรับในหลักเกณฑ์และกติกา การสนับสนุนจากองค์กร

ภายนอกเป็นพลังเสริมด้านความรู้ การพัฒนา และกระบวนการจัดการที่ดี และผลการดำเนินงานที่สมาชิกพึงพอใจ (Srisantisuk, 1994) พัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานหรือผู้ตามไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น การที่ผู้นำประพจน์ดีเป็นแบบอย่าง เป็นที่ยกย่อง เคารพ นับถือ ศรัทธา ไว้วางใจและทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจ เมื่อได้ร่วมงานกันผู้ตามจะพยายามประพจน์ปฏิบัติเหมือนกับผู้นำ สามารถกระตุ้นให้มีความกระตือรือร้นแสดง ความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ (Bass & Riggio, 2006)

เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Duanguppama (2014) ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนของบ้านโนนสง่า ตำบลหนองกุง อำเภอมือเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ การพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาการจัดการที่ดีวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงผลการวิจัยของ Imrueng & Mongkolsrisawat (2011) ศึกษา เรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม ผลการวิจัยของ Kenaphoom (2015) ศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม Slinkhachon (2015) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรบ้านเขานาในตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี Srimaitree (2016) ศึกษาการพัฒนาแบบและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี (Tangrujikul, et al, 2016; Jandang & Adiwattanasit, 2012) ศึกษาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอหมื่นศรี จังหวัดตรัง ล้วนมีผลการวิจัยด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนที่มีองค์ประกอบสำคัญทั้ง 5 ด้าน คือ ผู้นำ ความรู้ องค์กรชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน องค์กรชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อ่อนแอมีปัญหาในการดำเนินงานคือ สัมพันธภาพภายในกลุ่มอ่อนแอ เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการคิด ผลิต

และพัฒนา ประธานกลุ่มมีบทบาทหลักในการตัดสินใจทุกเรื่อง เมื่อขาดการมีส่วนร่วม เป็นสาเหตุสำคัญของความอ่อนแอและความไม่สมบูรณ์ขององค์กรชุมชนและเครือข่าย กลุ่มขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของกลุ่ม เช่นเดียวกับผลการวิจัยเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกำหนดผู้ใหญ่บ้านในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พบปัญหา คือ บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน งบประมาณไม่เพียงพอ ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ควรทำการพัฒนาให้ตรงกับตามความต้องการของประชาชน ควรสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น (Wongsuwan & Sanglerduthai, 2011)

ผลการวิเคราะห์ SWOT วิสาหกิจชุมชนต้นแบบทั้งสองแห่ง มีความโดดเด่นในมิติของความยั่งยืนด้วยจุดแข็งด้านผู้นำและความขยันอดทนต่อการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ผลผลิตของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ผ่านการดำเนินงานร่วมกันทั้งร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนาของสมาชิกมาเป็นระยะเวลานานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่มจนถึงปัจจุบัน ด้วยองค์ความรู้ (ภูมิปัญญา) ดั้งเดิมและความรู้ใหม่ ความคิด ความสามารถ ความชำนาญของคนในกลุ่ม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ในสังคมด้วยการปรับตัวและการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางสังคม เรียนรู้วัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น จากพื้นที่และสิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันและปรับเปลี่ยนมาใช้ประโยชน์หรือแก้ปัญหาในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ตามแนวคิดของ Petkaew (2004) โดยเฉพาะเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ถ้ายทอดสืบต่อกันมาช้านาน จนกระทั่งปัจจุบัน องค์ความรู้ของภูมิปัญญา คือ ส่วนที่เป็นศาสตร์ สำหรับส่วนที่เป็นศิลป์ คือ ความรู้ที่มีคุณค่าทั้งดีและงาม และผู้คนคิดค้นขึ้นมา ไม่ใช่สมองเพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่สัมพันธ์กับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่ความรู้เฉพาะเรื่อง แต่เป็นความรู้ที่เป็นองค์รวม ซึ่งสะท้อนความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน กฎเกณฑ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชนท้องถิ่น และจารีตประเพณีต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชนที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชน

ท้องถิ่นใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิตของเขา ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีการสั่งสม มีการประยุกต์ใช้มายาวนาน หรือความรู้ที่ชุมชนท้องถิ่นรับมาจากภายนอก ล้วนแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วว่าเข้ากันได้กับวิถีด้านอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่น

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน สมาชิกของกลุ่ม รวมทั้งภาครัฐและท้องถิ่น ล้วนมีบทบาทสำคัญดังจะเห็นได้จากองค์ประกอบ 5 ด้านคือ ผู้นำ การเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) กระบวนการเรียนรู้ องค์กรชุมชน (การดำเนินงานตามลักษณะของวิสาหกิจชุมชนอย่างจริงจัง) และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ประกอบกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jandang & Adi Wattanasit (2012) ซึ่งพบว่า การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งด้วยศักยภาพของชุมชนเอง การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคีสนับสนุน นอกจากนั้น การมีผลการดำเนินงานที่ดีขึ้นคือสิ่งสำคัญที่ยืนยันว่าวิสาหกิจชุมชนนั้นมีศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Buasai (2004) ที่ใช้มิติการมองชุมชนท้องถิ่นที่ฉายภาพให้เห็นลักษณะของท้องถิ่นว่าในท้องถิ่นหนึ่งๆ จะมีฐานสำคัญของพลังท้องถิ่น 4 ฐาน คือ ฐานทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ วัฒนธรรมและความเชื่อ เป็นแกนกลางของสังคม หากชุมชนท้องถิ่นใดมีความเชื่อหรือค่านิยมร่วม (Share value) ชุมชนท้องถิ่นนั้นจะมีสายสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพ การถ่ายทอดความรู้แก่กันและกันจะทำได้ง่าย และมีผลการดำเนินงานก้าวหน้าและเติบโต ซึ่งวิสาหกิจชุมชนทุกแห่งสามารถพัฒนาองค์ประกอบด้านศักยภาพทั้ง 6 ด้าน เพื่อค้นหาจุดแข็งที่สามารถเสริมพลังจุดอ่อนได้ ในขณะที่สามารถใช้จุดแข็งของกลุ่มเพื่อหลีกเลี่ยงหรือกำจัดอุปสรรคจากภายนอกได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. *ความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมุ่งเน้นการพัฒนาคน* หมายถึงสมาชิกวิสาหกิจชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของผู้นำกลุ่มและเรียนรู้ความคิด/พฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลดีต่อส่วนรวม ดังนั้นประธานกลุ่มและ/หรือผู้ช่วยควรลดภาระการปฏิบัติงานด้านการผลิตและการตลาดเพื่อวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์และสานความสัมพันธ์กับเครือข่ายและหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น โดยจัดสรรหน้าที่งานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของสมาชิกเพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์กรและภาคภูมิใจในคุณค่าของทุกงาน พร้อมกับการสื่อสารคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ลูกหลานที่เป็นคนรุ่นใหม่ เข้าร่วมกลุ่มโดยจัดเวทีให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนและเครือข่ายมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานและการพัฒนาทุกด้าน

2. *เพื่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน สมาชิกทุกคนควรตระหนักถึงหัวใจของการรวมกลุ่ม คือ ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ปฏิบัติตามกฎหมายกติกา ร่วมกันพัฒนา* ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและเครือข่าย ร่วมคิดร่วมทำร่วมพัฒนา โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ผสมผสานความรู้ดั้งเดิม/ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับความรู้ทันสมัยและค่านิยมของผู้บริโภค โดยขอคำแนะนำจากเกษตรอำเภอและการสนับสนุนความรู้หรือเครื่องมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. *เพื่อการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน* หน่วยงานท้องถิ่นและภาครัฐควรสนับสนุนความรู้ และส่งเสริมการพัฒนาทักษะในการออกแบบและแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย สนับสนุนเครื่องมือหรือเทคโนโลยีการผลิต รวมถึงการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนห่วงโซ่อุปทานด้านวัตถุดิบ กำลังคน และช่องทางการตลาดระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพัฒนาชุมชนระดับจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดโครงการ พัฒนาผู้นำและเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับสินค้าและตลาดของวิสาหกิจชุมชน

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดแผนพัฒนากลุ่มแม่บ้านและวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนากระบวนการผลิต ออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด ถือว่าเป็นการสนับสนุนในภาคปฏิบัติให้เห็นผลชัดเจนหลังจากที่ได้รับการพัฒนาจากระดับจังหวัดและอำเภอมานี้แล้ว สนับสนุนด้านความรู้และลงพื้นที่ติดตามปัญหาอุปสรรคอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. นักวิจัยควรทำการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าโอท็อป ทุกกลุ่มเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนด้านใด มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มให้ยั่งยืนได้อย่างไร โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งมากนักหรืออยู่ในระยะเริ่มต้น

2. สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน นักวิชาการและ ผู้วิจัย ควรพัฒนางานวิจัยร่วมกับชุมชน จะเป็นการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาคุณภาพสินค้า การจัดการภายใน (บัญชี การบริหารคน การตลาด) จะแก้ปัญหาดตรงจุดและสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Bass, B.M. & Riggio, R. E. (2006). *Transformational Leadership*. 2nd ed. Lawrence Erlbaum Associates.
- Buasai, S. (2004). *Local Power: A Synthesis of Community Research*. The Thailand Research Fund, Thailand.

- Community Enterprise Promotion Division. (2017). *List of community enterprises in U Thong District*. https://smce.doae.go.th/ProductCategory/SmceCategory.php?page_size=10&PAGE=561&select_province=&select_region=&select_amphur=&key_word=&startPage=555&endPage=564.
- Duanguppama, S. (2014). The Development of Good Management Practices of the Community Enterprises in Kalasin Province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 2(2), 133-139. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/133567/100133>.
- Imrueng, N. & Mongkolsrisawat, S. (2011). Potential Development of Community Enterprise of Wailum Village. *Local Administration Journal*, 4(2), 1-15. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/colakujournals/article/view/88320/69453>.
- Jandang, W. & Adi wattanasit, J. (2012). The development of the model for a strong community management in line with sufficiency economy in upper central Thailand. *The Golden Teak : Humanity and Social Science Journal*, 8(2), 23-40.
- Kenaphoom, S. (2015). The Approach for Developing the Effectiveness of the Small and Micro of Community Enterprise (SMCE) in Maha Sara Kham Province. *Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University*, 2(3), 68-85. http://praewa.ksu.ac.th/new2017/file/20170317_6723858369.pdf.
- Mathews, D. (2016). *Can public life be regenerated?*. https://www.nifi.org/sites/default/files/productdownloads/Background_Can%20Public%20Life%20Be%20Regenerated_May%2011%202016.pdf.

- National Assembly Library of Thailand. (2016). *Blueprint and Action Plan for Thailand 4.0*. <http://www.stabundamrong.go.th/web/download/newkm/thailand4.0.pdf>.
- Ngamsakoo, R. & Phollawan, P. (2018). Knowledge and Product Development from Thai Song Dum's Native Textiles in Bandon Subdistrict, U Thong District, Suphanburi Province. *Journal of Community Development and Life Quality*, 6(1), 176–187. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JCDLQ/article/view/126538/95743>.
- Office of the Nation Economic and Social Development Board. (2017). *National Economic and Social Development Plan No. 12 on 2017 – 2021*. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422.
- Parker, J. & Crabtree, S. A. (2016). Part of the solution or part of the problem? Reflections on teaching participatory asset mapping. *Community Development Journal*, 51(3), 367-381. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsv043>.
- Pakdeewong, P. (2018). The Development Education and Thai Wisdom for Shining Up an Innovator. *Educational Management and Innovation Journal*, 1(2), 91-113. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/emj/article/view/142074/105178>.
- Petkaew, C. (2004). *Mai Rieng Community: Self-Reliant Management*. National Health System Reform Office, Thailand, 7 – 43.
- Phutongkam, P. (2004). *Transforming Thai rice fields with teachers of modern Thai wisdom*. Bangkok: Office of the Education Council. Videorecording.

- Pongnak, I. & Disatapunahu, S. (2015). The Community Identity of The Ancient Town of U – Thong, Suphanburi Province. *Veridian E-journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 8(3), 511-523. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/43701/36134>.
- Poungprayong, K. & Chantaranamchoo, N. (2013). The Development Approach of Small and Micro Community Enterprise Processing and Product Group Samutsongkram Province. *Silpakorn Educational Research Journal*, 5(1), 108-120. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedu_researchjournal/article/view/28439/24453.
- Promsaka na sakolnakorn, T. & Sungkharat, U. (2014). Development Guidelines for Small and Micro Community Enterprises in Songkhla Lake Basin. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(1), 97-12. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/85711/68173>.
- Robinson, S. & Notara, D. (2015). Building belonging and connection for children with disability and their families: a co-designed research and community development project in a regional community. *Community Development Journal*, 50(4), 724–741. https://www.researchgate.net/publication/272362397_Building_belonging_and_connection_for_children_with_disability_and_their_families_A_co-designed_research_and_community_development_project_in_a_regional_community.

- Rublor, R., Promtat, D. & Wongwivitkul, W. (2014). The approach for sustainable development and growth community Enterprise. *RMUTP Research Journal Special Issue The 5th Rajamangala University of Technology National Conference*, 158 - 171 . <https://journal.rmutp.ac.th/wp-content/uploads/2014/08/Special-Business-Administration-20.pdf>.
- Slinkhachon, S. (2015). Small and Micro Community Enterprise Potential Development herbal products Ban Khaonanai Tonyuan Sub-District Amphoe Phanom Suratthani Province. *Veridian E-journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)* , 9(1), 2643-2655. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-EJournal/article/view/45862/37931>.
- Srimaitree, M. (2016). Model and Potential Development of Community Enterprises in the Cultural Tourism Based on Local Identity to Tourists in UbonRatchathani Province. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 11(2), 53 - 65 . <http://www.bba.ubru.ac.th/files/researchfiles/attachment-1592195229.pdf>.
- Srisantisuk, S. (1994). *The sociology of community : principles community study, analysis and work*. Khon Kaen University, Thailand.
- Supanburi Province. (2018). *History of Suphan Buri Province*. <https://ww1.su.phanburi.go.th/content/history>.
- Suphan Buri Provincial Administration Office. (2018). *4-year district development plan (2018-2021), U Thong District, Suphan Buri Province*. http://dopasuphanburi.go.th/public/list_upload/backend/list_359/files_default_396_3.pdf.

- Tancharoen, S. (2017). Community Based Tourism Management and Sustainable Tourism Development of Bangkantaek Community in Samutsongkhram Province. *Journal of International and Thai Tourism*, 13(2), 1-2. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jitt/article/view/113052/88023>.
- Tancharoen, S. (2017). *strategic management*. Bansomdej Chaopraya Rajabhat University, Thailand.
- Tangrujikul, T., Kumsri, R., Rattana, P. & Sakulsak, I. (2016). Management Potential of Community Enterprise Nameunsri Cloth Weaving Group, Trang Province. In *academic meeting of the 7th Hatyai National and International Conference*, 1326 - 1336. [https://www.hu.ac.th/conference/conference2016/proceedings/data/4-2%E0%B9%82%E0%B8%9B%E0%B8%AA%E0%B9%80%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C/4.%20%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AF/10-126MP\(%E0%B8%90%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%8C%20%20%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B8%A5\).pdf](https://www.hu.ac.th/conference/conference2016/proceedings/data/4-2%E0%B9%82%E0%B8%9B%E0%B8%AA%E0%B9%80%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C/4.%20%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AF/10-126MP(%E0%B8%90%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B9%8C%20%20%E0%B8%95%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%88%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B8%A5).pdf).

- Wongsuwan, S. & Sanglerduthai, J. (2 011). Roles of Participation in Community Development of Tambol Administration Orgabszatuibs' Members, Chiefs of Sub-Districts, and Heads of Villagesin Song Phi Nong District, Suphan Buri Province. *Silpakorn Educational Research Journal*, 2(2), 342-350. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/view/7203/6225>.
- Yimmantasiri, P., Puangmanee, J., Thonggrem, K., Chaosil, N. & Limnirankul, B. (2 0 0 0). *Development Process of Pesticide-free Vegetable Production Systems in Chiang Mai Province*. https://archive.lib.cmu.ac.th/full/res/2543/tressct490600_43_full.pdf.

บุคลากรกรม

- Munpetch, K. (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at Ban Yang Lao Weaving Group Community Enterprise, 44 Moo 2, Ban Don Sub-District, U-Thong District, Supan Buri Province 72160. on 19 July 2017.
- Songserm, C. (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at 1563/5, Malai Man Road, U-Thong Sub-District, U-Thong District, Supan Buri Province 72160. on 19 July 2017.
- Krikruang, P (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at Thung Thong Sustainable Organic Agriculture Community Enterprise, 355/1 Moo 5, Jorakaesampan Sub-District, U-Thong District, Supan Buri Province 71170. on 19 July 2017.

- Buntham, P. (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at Supan buri City Hall, Supanburi-Chainat Road, Sanamchai Sub-District, Muang District, Supan Buri Province 72000. on 20 November 2017.
- Chankrabi, S. (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at U-Thong Ancient City Special Area Office (DASTA Area 7), U-Thong Sub-District, U-Thong District, Supan Buri Province 72160. on 19 May 2017.
- Pongpanich, S. (Interviewee). Slinkhachon, S. (Interviewer) at SomJan Community Enterprise, 492 Moo 3, Sayaisome Sub-District, U-Thong District, Supan Buri Province, 72220. on 19 July 2017.